

D • N

21/9 1952

Välj för friheten

Staten, det är vi alla i samverkan. I den tanken, i den definitionen, ligger det en hel del sanning, och utifrån den har politiken sedan årtionden bedrivits i demokratierna. Vi skall, det är innebörden i Per Albin Hanssons bild om folkhemmet, fördriva nöden med gemensamma ansträngningar, ge lika möjligheter åt alla i uppfostran och undervisning, utjämna motsättningar och bryta ned klassgränser, stegra produktionen för det gemensamma bästa. Staten får inte bara vara en surmulen tjänsteman bakom en lucka, som det skrevs för femtio år sedan, den måste ingripa som hjälpare, skiljedomare och förmedlare.

Men denna värdefulla utvidgning av statens makt har sina gränser, även om det är svårt att klart dra upp dem. Staten skall vara ett folkhem, men inte en hård husbonde, som behärskar och dirigerar allt och alla. Tendenserna åt det hållet växer. Staten, det är också en samling styrande och deras biträden, som vill öka sin makt och inför vilka den vanlige medborgaren lätt ter sig bara som ett redskap, en underordnad. Denna de maktägandes naturliga men farliga vilja att bli mäktigare får stöd av teorier som i sin dyrkan av staten glömmar bort att makten kan bli tryckande även om de styrande tillsätts av de styrda. Statens realitet blir en minister, en byråkrat, en liten kommissarie, vilkas befallningar i det enskilda fallet inte har något att göra med den folkvilja som är källan till deras valde; realiteten blir godtycke, och folket blir en skugga i bakgrunden. Det är det vi måste värna oss emot — tvångsstaten som likt den myndige husbonden talar om vad vi skall göra, vad vi skall bli, vad vi skall tänka.

Det har redan gått för långt i den riktningen. Vi kan se att staten inte klarar sina uppgifter. De styrande har inte den övermänskliga insikt de gör anspråk på. De har spått fel hela tiden: 1946, då de gav en miljardkredit åt Ryssland i tro på en kris i USA, 1948, då de lovade stabilt penningvärde, lägre priser och mera bostä-

der, 1950, då de talade om engångsinflation. Det är typiskt att de berömmar sig själva då det går väl och skyller på utlandet då det går gale. Deras vilja är god, men förmågan räcker inte; ingens förmåga är tillräcklig.

Går vi vidare på den vägen, blir farorna för friheten allt större. Vi kommer steg för steg fram till tvångsstaten, då hela samhället blir ett instrument för byråkratin att spela på. Då arbetskraften dirigeras till de platser där den — kanske enligt alldeles oriktiga förutsägelser — anses behövlig, då styresmännen bestämmer vilka industrier som skall arbeta och hur mycket var och en skall få för sitt arbete. Alla blir kuggar i hjulet. Och vem driver hjulet? Folket, säger man, men folket kan inte sätta sig in i alla dessa detaljer, det får lita på de härskande eller knorra i tysthet. De verkliga makt-havarna blir byråkraterna; de kan inte heller överblicka situationen, men de kan ge order som alla måste lyda.

Så kommer även den politiska friheten i farozonen. Vi ser

i dessa dagar tecknen på detta. Tala inte mot folkviljan, sägs det då man kritiserar ministrar och ämbetsmän. Håll med eller håll tyst, fortsätts det, annars kan vi inte styra, annars blir det så svårt att styra. De härskande har rätt, från sin synpunkt — det är lätt att styra om ingen bråkar eller är motspänstig eller säger emot och var och en vill göra sitt jobb så lätt och tryggt som möjligt. Men fortsätter vi åt det hållet, blir även den frihet som är demokratins förutsättning kringskuren och försvagad. Om staten ordnar allt, måste den också få folk att tänka efter bud från ovan, eljest går det inte att ordna allt.

Det är dessa glidningar mot något ingen av oss önskar som vi måste akta oss för. Vi vet att friheten att välja yrke, att säga vad man tycker, att tänka och tala utan rädsla för kommissarier och konstaplar i hemmet eller i samhället ger oss glädjen och kraften i livet. Den känslan, den realiteten vill vi behålla. Valet mellan staten som hjälpare och staten som styrare sker inte på en gång, det är ett val och en strid som vi och hela mänskligheten alltid måste fortsätta med. Men låt oss försöka tänka på det stora det här gäller och i varje läge då hotet från staten för- mörkar framtiden välja för friheten.